

3/2008

38. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 144. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 93. vuosikerta

Kasvatus

Pääkirjoitus

Jyrki Hilpelä 201 Kaikkiko kaupan?

Artikkeleita

Hannu L.T. Heikkinen – Hannu Jokinen	205	Mistä tukea uudelle opettajalle? Kolme mentorointimallia vertailussa
– Päivi Tynjälä – Jouni Välijärvi		
Kirsi Pyhälto – Janne Pietarinen	218	Luokan-, aineen- ja erityisopettajat yhtenäisen perusopetuksen rakentajina
– Tiina Soini – Jyrki Huusko		
Jorma Virtanen	235	Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos
Janne Varjo – Jaakko Kauko	246	Indikaattoreiden aika: koulutusindikaattorit valtiollisena hankkeena Suomessa

Katsauksia

Aino-Maija Lahtinen	262	Kirjallisuus psyykkisenä voimavarana – resilience-käsitteen soveltaminen kirjallisuuden lukemiseen

Lyhyempiä kirjoituksia

Hannu L. T. Heikkinen – Eija Syrjäläinen	271	Opettajankoulutuksesta elämänmittaiseen kasvuun
– Erja Syrjäläinen – Veli-Matti Värri		
Simo Skinnari	277	Millä kielellä ja mielellä tutkijan on lupa tutkia ja kirjoittaa?
Pirkko Hynninen – Elina Lahelma	283	Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuutta opettajankoulutukseen
Markku Vanttaja	289	Eriarvoistava kansainvälisyys

Kirja-arviointeja

Eero Sormunen – Esa Poikela (toim.)	295	Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen (<i>Sakari Saukkonen</i>)
Kari Uusikylä	297	Naislahjakkuus (<i>Kirsi Pohjola</i>)

English Summaries

299

Kirjoittajat

302

Pääkirjoitus

Kaikkiko kaupan?

Mainoksilla, jotka loputtomana virtana saapuvat sähköpostilaatikkooni, on aivan oma profiilinsa. Ne ovat englanninkielisiä ja pitävät itsestään selvänä, että minäkin puhun englantia. Minkäänlaista yritystä kulttuurisensitiivisyyteen näissä ympäri maailmaa levitetyissä viesteissä ei ole: amerikkalaiset tavat ja arvostukset oletetaan ilman muuta yleismaailmallisiksi. Viestit on naamioitu läheisten ystävien väliseksi arkiseksi keskusteluksi. "Ystäväni" muistavat minua päivittäin milloin hyödyllisillä vinkeillä, milloin koskettavalla huolenpidolla. Jostain syystä he eivät missään tapauksessa halua minun vastavuoroisesti osallistuvan omiin huoliinsa: lähettämäni vastausposti ei koskaan löydä määränpäättään. Vastapuoli määrittää kolkolla tavalla kanssakäymisen ehdot.

Mitä minulle halutaan myydä? Kysymys ei ole kahvista eikä ruisleivästä. Sortimentti on suppea mutta paljon puhuva. "Ystäväni" saattaa kysäistä, jarruttaako yliopisto-opintojen puute menestystäni. Puute ei ole korjaamaton: valitsemani tohtorin tutkinto hyvästä amerikkalaisesta yliopistosta on puhelinsoiton päässä. Jos joskus sattuisin sairastumaan, olisi tarjolla amerikkalainen lääkäriluettelo spesialiteetteineen ja yhteystietoineen. Miten huomaavaista, eihän meillä Euroopassa ole lääkäreitä. Enkö saa ansaitsemaani arvostusta? Merkkikellolla ja -vaatteilla asia korjaantuu käden käänteessä. Jo seuraavassa asiakastapaamisessa olen kuin uusi ihminen. Suorastaan kiusallisella innolla "ystäväni" kantavat huolta onnistumisestani rakkauselämässä. Heidän rohdoillaan yllän uskomattomiin suorituksiin ja minusta tulee niin naisten kuin miestenkin ihaillema "rakkauden jättiläinen". Epäilen että "ystävieni" sanastossa "rakkaus" viittaa jonkinlaiseen urheilusuoritukseen, muutoin ei viestien sisältö ole mielekäs. Suurella innolla ja vertaansa vailla olevalla sitkeydellä kaupatut tuotteet ovat säännöllisesti väärennöksiä. Vastaanottajan arvostelukyky pyritään murtamaan vetoamalla häpeilemättä riittämättömyyden tunteisiin ja arvostuksen janoon.

Vapaakaupan idea on toteutunut laajamittaisemmin kuin koskaan. Paitsi äsken mainitut mainokset myös tavarat ja pääomat liikkuvat vaivattomasti yli rajojen. On tullut mahdolliseksi hajauttaa tuotannon tekijät voiton kannalta optimaalisesti ympäri maailman, kuten Naomi Klein kirjassaan *No Logo* osoitti. Talouden pyörremyrsky jakaa varallisuuden uudelleen: on nopeasti rikastuvia ja nopeasti kuihtuvia alueita. Kansalliset hallitukset tekevät kaikkensa saa-

dakseen oman "aluksen" myötävirtaan. Luokkayhteiskuntaakaan ei enää kavahdeta, mikäli sen uskotaan tuovan dynaamisuutta ja kilpailukykyä. Vapaakauppa on saanut poliittisen kulttuurin liikkeeseen: entiset ihanteet ovat näennäisen vaivattomasti kääntyneet vastakohtikseen. Arvot ja moraalit pitävät paremmin pintansa, mutta eivät nekään ole enää kiveen hakattuja. Onkin kysyttävä, ovatko rajat, jotka kaupankäynti ylittää, pelkästään maantieteellisiä.

Ihmisyyden syviä rotkoja tutkiva kirjailija Elfriede Jelinek antaa erään henkilönsä sanoa, että raha ei koskaan mene pois muodista (*Pianonsoittaja*). Väite on vastaansanomaton. Jos raha menettää merkityksensä, täytyy sen olla seuraus jostakin äärimmäisestä tilanteesta. Toki sellaisistakin on esimerkkejä. Saksan markan syöksykierre 1920-luvulla teki rahan käytännössä arvottomaksi. Yhtä lailla poikkeuksellinen on tilanne, jossa raha avaa erotiksetta oven kuin oven. Rahan omistaja on kuin jumala, jonka tahto on maailman laki. Kaikki esteet väistyvät, moraaliset pidäkkeet mukaan lukien. Normaalioloissa moraalit rajoittaa rahan valtaa. Eräs metodi yhteiskunnan moraalisen rakenteen näkyviin saattamiseksi onkin tutkia, mitä rahalla ei pidä saada ja mitä rahasta ei pidä myydä. Seuraavassa tällaisista tarkasteluista joitakin esimerkkejä.

Ihmisten ostamista ja myymistä on ainakin Amerikan sisällissodasta asti pidetty länsimaissa ei-hyväksyttävänä. Orjuus instituutiona ymmärretään räikeästi ihmisarvoa loukkavaksi. Ihmisyyksilön voi omistaa vain hän itse. Muutos on huomattava verrattuna antiikin aikaan, jolloin orjat muuttivat mutkitta laskettiin osaksi kansalaisen omaisuutta. Jopa Aristoteles argumentoi orjuuden puolesta, mitä ei voi laskea hänelle ansioksi. Toista ihmistä ei saa myydä, mutta entä itseä? Onko ihminen vapaa myymään mitä tahansa omaansa? Jos joku päättää myydä toiselle ajallisesti rajatun käyttöoikeuden ruumiiseensa, onko siinä moitteen sijaa? Vastaukset hajoavat enemmän kuin orjuutta koskevaan kysymykseen.

Ranskaksi sanotaan *chacun gagne sa vie comme il peut*. Sanonnalla puolustetaan usein vähän arvostettua tai suorastaan arveluttavaa tapaa ansaita elantonsa. Parhaimmillaan se iskee takaisin sydämettömän moralisoinnin, pahimmillaan se legitimoit ilmeisiä epäkohtia. Itä-Euroopan maiden suoraviivainen siirtyminen sosialismista puskuroimattomaan kapitalismiin on saattanut monet näiden maiden asukkaista ahdinkoon. Kunkin edellytetään elättävän itsensä omilla keinoillaan. Osa onnistuu myymään osaamisensa, osa ei. Rikkaammassa maissa on maksukykyistä kysyntää, mutta millaista? Kiteytettynä: nuorelle naiselle löytyy aina paikka prostituoituna. Osa naisista päätyy muiden ansaintamahdollisuuksien puuttuessa omistajan ominaisuudessa myymään itseään. Osa naisista ryöstetään tai huijataan samoihin toimiin. Itsenäisen päätävävallan puuttuessa he ovat orjan asemassa. Ihmiskauppa on taas vuosisatojen jälkeen eurooppalaista todellisuutta. Yleistyvä kaupallinen ajattelu edesauttaa prostituution hyväksyntää. Saako prostituution vanavedessä myös orjuus yhä enemmän ymmärtämystä osakseen, on vakavan pohdinnan ansaitseva kysymys.

Poliittisten elinten tai oikeuslaitosten päätösten ostamista emme ainakaan vielä pidä hyväksyttävänä. Yleinen etu tai oikeusnormien soveltaminen ei saa tulla huutokaupan kohteeksi. Mutta entä jos von Hayekin tapaan kiistetään yleinen etu ajatuksenakin ja nähdään ratkaisut vain voimasuhdekysymyksinä? Demokratian puolesta voisi olla huolissaan silloinkin kun poliitikoille sijoittajien tyytyväisyys on tärkeämpää kuin äänestäjien. Sananvapautta, lehdistön vapautta ja yhdistymisvapautta pidämme toimintamme reunaehtoina, joiden myyminen ja ostaminen saisi mielet kuohuksiin. Toki näidenkin vapauksien käyttämiseen ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet.

Yliopisto, joka myisi professorin viran eniten tarjoavalle hakijalle, nostattaisi ennen näkemättömän suuttumuksen yliopistovirkojen potentiaalisissa hakijoissa. Nämä tuskin uskoisivat korviaan ja toistaisivat melkein pätyperän oloisesti, että viran saannin pitää perustua hen-

kilökohtaisille ansioille. Suora myyminen olisi todella liian räikeää. Mutta entä jos eräs hakijoista – ei aivan kärkikaartista – lupaisi tuoda mukanaan merkittävän kansainvälisen tutkimusrahoituksen. Viran täyttäjien pitäminen kaidalla tiellä saattaisi olla kuin villiintyneiden hevosten suitsimista. Rahan haju ei voi olla kiihottamatta nälkäkuurista toiseen sinnitelleitä ihmisiä. Pikaista helpotusta rahapulaansa yliopisto saisi myymällä netissä tutkintotodistuksia. Miksi jättää kyseinen toiminta vain huijareille? Lyhyen tähtäimen etu kyllä söisi pitkän aikavälin toimintaedellytykset. Mutta toimivathan yliopiston esikuvaksi asetetut yrityksetkin vain neljännesvuoden perspektiivillä. Miksi silloin yliopistonkaan pitäisi katsoa ikuisuuteen?

Rahalla saa loisteliaita päivällisiä ja ylellisiä asuntoja, mutta vaatiiko myös yksinkertaisempi tarpeiden tyydytys pullean kukkaron? Onko syöminen ja asuminen vain maksukykyisten oikeus? Tuskin olemme vielä valmiit hyväksymään tätä julmaa ajatusta. Yritämme olla näkemättä ihmisiä leipäjonoissa tai sitä onnetonta, joka asuu kadulla. Meillä on vielä totutteleminen uuteen järjestykseen. Koulutus- ja terveydenhoitopalveluiden käyttö ei toistaiseksi ole pannut kansalaisia taloudellisesti polvilleen. Mainitut alat on hyväksytyt julkiseksi kulutukseksi. Uusi oppi, jonka maamme eliitti on kätkenyt sydämeensä, julistaa kuitenkin että julkinen kulutus on pahaa ja yksityinen hyvää. Ihmekö se että valtiovalta kärsii hivuttavasta syllisyydestä aina jotakin antaessaan. Kuin poikasiaan vierottava karhu se tönii julkisen palvelun laitoksia etäämmäksi: seiskää nyt jo omilla jaloilla. Jonakin päivänä poimivat silmämme sanomalehdestä hellyttävän ilmoituksen: ”Dynaaminen hyväkuntoinen yliopisto myydään edullisesti hyvänsuovalle ja ymmärtäväiselle miljonäärille”.

Yllä esitetyt mietteet ovat pitkälle amerikkalaisen filosofin Michael Walzerin innoittamia. Monien muiden yhteiskuntafilosofien tapaan Walzer on pannut parastaan yrityksissä määrittellä oikeudenmukaisuus. Toisin kuin maailmankuulu Rawls, joka puhtaasti käsitteellisesti konstruoi oikeudenmukaisuuden idean viittaamatta mihinkään faktiseen yhteiskuntaan, Walzer etenee induktiivisesti, maanläheisesti voisi sanoa. Hän kysyy, mitä tietyn yhteiskunnan ihmiset intuitiivisesti pitävät oikeana, mitä vääränä. Tutkimuksissaan hän on löytänyt joukon elämänalueita, joilla kullakin on oma oikeudenmukaisuuden mittansa. Ei ole yhtä universaalista mittapuuta, oikeudenmukaisuus eriytyy riippuen siitä mistä kulloinkin on kysymys. Yksi keskeinen oikeudenmukaisuuden aspekti on se, miten hyvä, toisin sanoen se mitä ihmiset pitävät tavoittelemisen arvoisena, jaetaan. Miten tulisi toimia, että raha, valta, aineellinen elinympäristö, arvostus, koulutus, sivistys, terveys, asema ammattien hierarkiassa, ravinto, asuminen jakautuisivat oikeudenmukaisesti?

Walzer on päätenyt eräänlaiseen pluralismiin. On asioita, joiden saaminen vapaan vaihdon kautta – siis rahalla – on asianmukaista. Olkoot esimerkkinä kodinkoneet, huonekalut ja lomamatkat. Tai jos ostan kumisaappaat ja käyn parturissa, ei rahan käyttö ole moraalisesti arveluttavaa. Viime kädessä kysymyksessä on yhteiskunnallinen työnjako, jossa välttämätön vaihto hoidetaan rahalla. Sen sijaan ei ole oikein ostaa virkaa tai tutkintotodistusta. Niiden saantiperuste voi olla vain henkilökohtainen ansio. Viranomaisen ratkaisun ostaminen taas loukkaa räikeästi kansalaisten yhdenvertaisuutta eikä ole missään tapauksessa hyväksyttävää. Lahjonta on moraalinen murtuma. On myös asioita, jotka ihmisen tulee saada siksi että ne ovat ehtona ihmisarvoiselle elämälle. Jokapäiväisen ravinnon, asunnon, terveydenhoidon, peruskoulutuksen ei pidä olla maksukykyisyydestä kiinni. Maksukyvyttömyyden takia hoitamaton sairaus tai aliravitsemus eivät ole hyväksyttäviä kuolinsyitä. Saamisen perusteena voi siis olla myös tarve. Juuri tämän perusteen uusliberalistinen ideologia haluaa kieltää.

Walzer on myös miettinyt kysymystä, miksi niin hyvä kuin huonokin kasautuvat. Miksi meillä on hyväosaiset ja huono-osaiset? Miksi se, joka onnistuu hankkimaan itselleen huomattavan määrän yhden sortin hyvää, rahaa, sijoittuu kärkisijoille kaiken muunkin hyvän-

kohdalla? Eikö olisi syytä pystyttää aitoja hyvän eri esiintymismuotojen välille niin, ettei yhden hyvän "kääntäminen" hyvän kaikkiin muihin muotoihin olisi mahdollista? Miksei tämä kysymys ole poliittisella agendalla?

Vanhempi sukupolvi joutuu silloin tällöin sen epämiellyttävän tunteen valtaan, että asiat siirtyvät vaivihkaa väärin kategorioihin. Onko se moraalinen rakenne, jonka itse kasvuvuosi-
naan on sisäistänyt, tullut invalidiksi asioiden jäsentäjänä, saa silloin kysyä. Vapaakauppa, talouden ensisijaisuus, yksilöiden välinen kilpailu määrittävät uudelleen yhteiskunnan normatiivisen rakenteen. Tapahtuvatko muutokset meidän tahdostamme riippumatta, ohi meidän tietoisuutemme?

Jyrki Hilpelä

Tiivistelmät

Heikkinen, Hannu L. T. – Jokinen, Hannu – Tynjälä, Päivi – Välijärvi, Jouni. 2008. MISTÄ TUKEA UUDELLE OPETTAJALLE? Kolme mentorointimallia vertailussa. *Kasvatus* 39 (3), 205–217.

Nuorten opettajien pako opetuslta on herättänyt huolta Euroopassa jo pitkään, ja ongelma näyttää kärjistyvän Suomessakin. Koulutuspaikkojen lisäämisen ja alueellisen suuntaamisen lisäksi tarvitaan ammatillista tukea. Mentorointi on todettu tehokkaaksi tukimuodoksi. Alun perin käsite viittaa kokeneeseen tiedolliseen auktoriteettiin, joka ohjaa noviisia. Nykyään käsitteellä viitataan entistä enemmän tasaveroiseen keskusteluun ja yhteistyöhön, mikä heijastaa siirtymää kohti konstruktivismia ja dialogisuutta. Mentorointi toteutetaan entistä useammin ryhmissä, joissa on mukana sekä kokeneita että uusia työntekijöitä. Empiirisessä osuudessa verrataan kokemuksia parimentoroinnista, ryhmämentoroinnista ja vertaisryhmämentoroinnista. Yhteistä kaikille on, että niiden kautta muutetaan perinteistä individualistista työkulttuuria kollegiaalisen yhteistyön suuntaan. Elinvoimaisimmaksi osoittautuu mentoroinnin organisoiminen ryhmissä, kun taas perinteinen parimentorointi näyttää olevan vaikea organisoida opetuslalla.

Asiasanat: mentorointi, vertaisoppiminen, opettajankoulutus, induktiovaihe, opettajien täydennyskoulutus

Pyhäntö, Kirsi – Pietarinen, Janne – Soini, Tiina – Huusko, Jyrki. 2008. LUOKAN-, AINEEN- JA ERITYISOPETTAJAT YHTENÄISEN PERUSOPETUKSEN RAKENTAJINA. *Kasvatus* 39 (3), 218–234.

Uudessa koululainsäädännössä perusopetuksen uudistamisen pedagogiseksi välineeksi on valittu yhtenäisen perusopetuksen (YPO) rakentaminen. Tässä prosessissa peruskoulun opettajilla koulun keskeisenä pedagogisena toimijaryhmänä on merkittävä rooli. Artikkelissa analysoimme yhtenäisen perusopetuksen opettajan asiantuntijuudelle asettamia haasteita. Empiirisesti tarkastelemme, miten luokan-, aineen- ja erityisopettajat hahmottavat YPO:n kehittämistyön ja oman roolinsa sen rakentajina. Tutkimusaineisto kerättiin tulevaisuuden muistelu-menetelmällä yhdeksän koulun opettajilta (N=193). Opettajien käsitykset omasta roolistaan YPO:n kehittäjinä erosivat sen suhteen kuvasivatko he omaa rooliaan ensisijassa aktiiviseksi vai passiiviseksi. Myös opettajien käsitykset yhtenäisestä perusopetuksesta toiminnan kohteena erosivat toisistaan sen suhteen, miten jäsenyneitä ja monitasoisia opettajien käsitykset YPO:sta ja sen rakentamisesta olivat. Opettajien käsitys itsestä aktiivisena yhtenäisen perusopetuksen toimijana ja kokonaisvaltainen näkemys sen kehittämistyöstä näyttivät olevan yhteydessä toisiinsa. Tulokset viittaavat siihen, että peruskoulu toimintaympäristönä ei tue riittävästi opettajien aktiivista toimijuutta suhteessa perusopetuksen kehittämiseen.

Asiasanat: perusopetus, peruskoulu, opettajuus, oppiminen, toimijuus

Virtanen, Jorma. 2008. ESIOPETUKSEN POLUT JA KOULUTUSJÄRJESTELMÄN MUUTOS. *Kasvatus* 39 (3), 235–245.

Yhteiskunnallisille instituutioille on tunnusomaista välttämättömyydeltä näyttävä jatkuvuus, mutta valinnat, joiden seurauksena ne on alun perin pystytetty, ovat usein enemmän tai vähemmän satunnaisia. Uusien instituutioiden synty tapahtuu yleensä kriittisissä käännekohtissa, sellaisissa tilanteissa, joissa päätöksentekijät päätyvät tietynlaiseen institutionaaliseen järjestykseen kahden tai useamman vaihtoehdon joukosta. Kriittisiä näitä vaihteita ovat myös siksi, että niissä tehtyjen valintojen jälkeen on entistä vaikeampaa palata tilanteeseen, jossa useat vaihtoehdot olivat vielä avoimina.

Esiopetuksen institutionalisoitumisen polkuja muokanneita ideologisia ja poliittisiä prosesseja ei toistaiseksi ole kovin paljon tutkittu. Artikkelini on osa tutkimusta, jossa analysoidaan, miten esiopetus on tullut osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää. Tarkastelun kohteena ovat siten tapahtumakulut, joissa uusi lapsi-instituutio on saanut alkunsa, sekä prosessit, jotka ovat saaneet aikaan instituution laajentumisen. Tässä yhteydessä fokus on koulutusjärjestelmämuutoksessa, jossa esiopetus liitettiin lainsäädännöllisesti peruskouluun. Kriittinen käännekohta on artikkelissa ajoitettu 1980-luvulle.

Asiasanat: esiopetus, historiallinen sosiologia, koulutusjärjestelmäteoria

Varjo, Janne – Kauko, Jaakko. 2008. INDIKAATTOREIDEN AIKA: KOULUTUSINDIKAATTORIT VALTIOLLISENA HANKKEENA SUOMESSA. *Kasvatus* 39 (3), 246–260.

Arvioinnista on sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla muodostunut entistä tärkeämpi koulutuksen hallinnoinnin osa-alue. Artikkelissa pyritään kuvaamaan ja analysoimaan miten idea oppivelvollisuuskoulutuksen arvioinnista erilaisten indikaattorien avulla on saapunut, otettu vastaan ja muokattu Suomessa, millaisia tavoitteita ja sisältöjä indikaattorien kehittämiseksi on annettu ja kenen toimesta. Esityksessä tarkastellaan koulutusindikaattoreita sekä niiden kehittelyä valtiollisena hankkeena, jolloin kuvauksen ja analyysin on lähinnä koulutuksen keskushallinto.

Koulutusindikaattorien kehitys hahmotetaan kahden vuosikymmenen – lyhyen 1970-luvun ja pitkän 1990-luvun – kautta: Lyhyen 1970-luvun aikana ajatus sosiaali-indikaattoreista sekä esiintyi ensi kertaa että hiipui suomalaisen peruskoulutuksen toimintapoliittisella agendalla. Pitkällä, edelleen jatkuvalla, 1990-luvulla indikaattoriajattelu sai uutta nostetta osana koulutuksen ohjausjärjestelmän kehitystä. Artikkelissa esitetään, että molemmille vuosikymmenille on ollut luonteenomaista yhtäältä vahva kansallinen koulutuspoliittinen painotus sekä toisaalta skeptinen mutta reagoiva asenne kansainvälisiä vaikutteita kohtaan. Pitkän 1990-luvun indikaattorit ammentavatkin toimintalogiikkansa samasta ajatteluperustasta kuin lyhyellä 1970-luvulla, mutta ovat saaneet erilaisia sisällöllisiä ja tavoitteellisia painotuksia.

Asiasanat: koulutusindikaattorit, koulutuksen laadunarviointi

Lahtinen, Aino-Maija. 2008. KIRJALLISUUS PSYKKISENÄ VOIMAVARANA – resilienssi-käsitteen soveltaminen kirjallisuuden lukemiseen. *Kasvatus* 39 (3), 262–270.

Katsaus käsittelee kirjallisuuden lukemista psykkinä voimavarana resilienssin käsitteä soveltaen. Resilienssi liittyy yksilön tai ympäristön vahvuuksiin orientoituneeseen

tutkimusperinteeseen ja viittaa kykyyn vastustaa haitallisten tapahtumien vaikutuksia. Katsauksessa osoitetaan, että kirjallisuuden lukeminen sisältää ilmiötasolla resilienssiä edistäviä piirteitä. Niitä ovat kuvittelukyvyyn harjaantuminen, tietoisuuden suuntaaminen, kokemusten ymmärtäminen sekä identiteetin rakentaminen. Resilienssin kannalta keskeistä on kyky osallistua kuvitteellisen kirjallisuuden maailmaan. Tätä kykyä voidaan tukea kodin ja koulun kirjallisuuskasvatuksen keinoin. Katsauksen lopussa tarkastellaan kirjallisuuden lukemiskulttuuria sekä eritellään niitä koulutuksen käytäntöjä, jotka edistävät kirjallisuuden mahdollisuutta toimia psyykkisenä voimavarana.

Asiasanat: resilienssi, kirjallisuuden lukeminen, kuvittelukyky, tietoisuuden suuntaaminen, kokemusten ymmärtäminen, identiteetti, kirjallisuuskasvatus